

Шпачук В.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА МЕХАНІЗМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВ

У статті розглянуто діяльність міжнародних організацій, міждержавних та регіональних об'єднань у процесі подолання наслідків світової фінансової кризи, формування та запровадження ними антикризового управління, їх вплив на державне антикризове управління урядів держав світу.

Ключові слова: фінансова криза, антикризове управління, державне управління, міжнародні організації.

Постановка проблеми. Антикризове управління має бути складником державного управління, про що було засвідчено і додатково підтверджено багатьма урядовцями різних країн світу під час світової фінансової кризи 2007–2009 років і натеper не викликає жодних сумнівів.

Остання світова фінансова криза призвела до скорочення темпів економічного зростання багатьох країн, дестабілізації їх фінансових і банківських систем, знецінення національних валют, зниження купівельної спроможності населення, загострення соціальних проблем. Безумовно, це вимагало від урядів держав прийняття відповідних державноуправлінських рішень. Але зазначена криза також виділила нові вимоги до антикризового управління держав. Вона вимагала розроблення та запровадження нового інструментарію державного управління, управління фінансовими секторами країн світу, насамперед, на наддержавному рівні. Різноманітні складнощі, які виникали у країн з виходом із кризи, та обмеженість ресурсів, недосконалі антикризові заходи урядів держав та прорахунки в державному управлінні значною мірою були спричинені змінами економічного середовища, утворенням нових міждержавних та регіональних об'єднань, поєднанням економік країн світу та їх взаємозалежністю, триваючою глобалізацією світу і, як наслідок – глобальний характер кризи. Все це вимагало координації дій держав, включення до цього процесу різноманітних міжнародних організацій, міждержавних та регіональних об'єднань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовне дослідження антикризових дій міжнародних організацій, урядів країн міститься в

працях зарубіжних та вітчизняних науковців, державних службовців та економістів: П. Хонохана, С. Класенса, С. Глаз'єва, Д. Клінггелль, Л. Левена, А. Дворецької, А. Костіна, А. Кудріна, В. Мау, В. Пищика, Ю. Сімачева, Ю. Юргенса, І. Баранецького, О. Дзюблюка, Ю. Заруби, В. Коваленко, О. Коренева, О. Крухмаль, І. Кравченко, В. Міщенко, С. Науменкової, О. Сохацької та інших.

Метою статті є дослідження діяльності міжнародних організацій, міждержавних та регіональних об'єднань у процесі подолання наслідків світової фінансової кризи, формування та запровадження ними антикризового управління, їх вплив на державне антикризове управління урядів держав світу.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансова криза 2007–2009 років призвела до скорочення або падіння темпів економічного зростання країн, дестабілізації їх фінансових та банківських систем, знецінення національних валют, зниження купівельної спроможності населення, загострення соціальних проблем тощо. Водночас вона вимагала прийняття негайних, але зважених, дієвих, коригуючих, системних, інноваційних антикризових управлінських заходів та рішень щодо стабілізації ситуації і не тільки від урядів держав. Зважаючи на глобальний характер кризи, її глибину, обмеженість ресурсів та можливостей окремих держав, відсутність дієвих механізмів та інструментарію регулювання світового фінансового сектору, виникла необхідність у таких кроках:

– по-перше, узгодження дій та заходів різних держав щодо її подолання в умовах, що постійно змінювались. Внаслідок цього до процесу під-

ключались не лише уряди постраждалих країн, а й наддержавні та міждержавні структури та організації;

– по-друге, усвідомлення факту посилення та зростання ролі держави в управлінні та регулюванні економічних процесів країн, фінансових та банківських систем країн;

– по-третє, розроблення широкомасштабних заходів, які б охоплювали різні сфери економіки;

– по-четверте, окремих дій та заходів для поліпшення ситуації та подолання кризи у фінансовій, банківській сферах, з яких саме і розпочалась світова фінансова криза, як частини загальної антикризової програми.

«Наявність (відсутність) програм або планів антикризових дій має важливе значення з точки зору оцінки успішності протистояння кризи в тій або іншій країні. І справа тут не в зайвій формалізації підходу до оцінки. Причина в тому, якщо криза глобальна, якщо вона носить системний характер, а це саме так, то з нею неможливо боротися не інакше, як на системній основі, що потребує реалізації програмно-цільового підходу» [1]. При цьому саме антикризове управління спрямоване на попередження або мінімізацію ймовірних негативних наслідків кризи за допомогою відповідного інструментарію, механізмів, специфічних заходів, які мають антикризовий характер. Але дій лише урядів держав уже не завжди було достатньо.

Активну діяльність на цій ниві розгорнуло багато наднаціональних, міжнародних і регіональних об'єднань. Одне з таких об'єднань група «Велика двадцятка» («G-20») – неформальне

об'єднання 20 найбільших країн світу, яке утворилося в 1999 році після світової фінансової кризи 1997–1998 рр. Саміти країн Великої двадцятки неодноразово відбувалися з часу початку світової фінансової кризи 2007–2009 років і були присвячені визначенню найуразливіших місць світової економічної та фінансової систем, прийняття спільних рішень та заходів щодо боротьби з глобальною кризою (табл. 1).

Перший саміт, присвячений подоланню світової фінансової кризи, був проведений у листопаді 2008 року у Вашингтоні. На саміті керівниками країн учасників було зазначено про необхідність більш широкої стратегії реагування, яка мала бути заснована на більш тісній макроекономічній співпраці, для відновлення зростання, недопущення розповсюдження негативних явищ та для надання підтримки країнам, що розвиваються. В якості першочергових кроків з подолання кризи було вирішено: продовжувати вживання заходів для стабілізації фінансової системи; визнати важливість підтримуючої грошово-кредитної політики з урахуванням національних особливостей; сприяти отриманню країнами, що розвиваються, доступу до фінансових коштів, зокрема шляхом підтримки з метою забезпечення ліквідності і програм допомоги; формування необхідного обсягу ресурсів у МВФ, Світовому банку та інших багатосторонніх банків розвитку. У підсумковій декларації цього саміту також визначено п'ять напрямів реформ для укріплення фінансових ринків та регуляторних режимів для упередження майбутніх криз:

Таблиця 1

Хронологія проведення самітів «G 20» та прийнятих рішень з часу настання сучасної світової фінансової кризи

Час проведення	Місце проведення	Прийняті документи
Листопад 2008 року	Вашингтон, США	Декларація саміту з питань фінансових ринків та світової економіки (“Declaration Summit on Financial Markets and the World Economy”)
Квітень 2009 року	Лондон, Велика Британія	Глобальний план відновлення і реформ (“The Global Plan for Recovery and Reform”)
Вересень 2009 року	Пітсбург, США	Доклад про заходи, спрямовані на здійснення реформ системи регулювання фінансової сфери (“Progress Report on the Actions to Promote Financial Regulatory Reform”)
Червень 2010 року	Торонто, Канада	Декларація Торонтського саміту “G-20” (“The G-20 Toronto Summit Declaration”)
Листопад 2010 року	Сеул, Північна Корея	Сеульська угода спільного росту (“Seoul Development Consensus for Shared Growth”)
Жовтень 2011 року	Париж, Франція	Декларація міністрів фінансів та голів центральних банків країн “G-20” (“Communiqué of Finance Ministers and Central Bank Governors of the G-20”)
Листопад 2011 року	Канни, Франція	Каннський план дій з питань зростання та праці (“The Cannes Action Plan for Growth and Jobs”)

– підвищення прозорості (прозорості) та підзвітності, зокрема шляхом розкриття інформації про складні фінансові продукти та забезпечення повного розкриття компаніями точних відомостей про їх фінансові умови;

– укріплення якісного, надійного регулювання шляхом пильного контролю та управління ризиками, підвищення ефективності режимів регулювання протягом всього періоду економічного циклу;

– забезпечення узгодженості фінансових ринків шляхом посилення захисту інвесторів та споживачів, недопущення конфлікту інтересів, зловживань, захисту від незаконних фінансових ризиків тощо;

– укріплення міжнародного співтовариства шляхом укріплення регулюючими органами співпраці та координації своїх дій у всіх секторах фінансових ринків, укріплення співпраці в питаннях упередження, регулювання та подолання криз;

– укріплення міжнародних фінансових інститутів, зокрема шляхом їх реформування [2].

Сутність основних рішень плану “G-20”, який був прийнятий за результатами лондонського саміту 2009 року, полягає в такому: здійснити трикратне збільшення бюджету МВФ (до 750 млрд дол. США); використати ресурси МВФ для підтримки найбідніших країн світу; заснувати орган з моніторингу макроекономічних ризиків «Рада фінансової стабільності» (“Financial Stability Board”), який разом з МВФ має забезпечувати раннє виявлення макроекономічних і фінансових ризиків та застосовувати необхідні заходи; акцентувати діяльність регуляторних органів країн на оцінці макроекономічних ризиків, зокрема на всіх системно важливих фінансових інститутах, інструментах і ринках; посилити регулювання фінансових організацій; виділити кошти на підтримку світової торгівлі (250 млрд дол. США); посилити вплив на «податкові гавані» [3].

За результатами саміту, що відбувся в листопаді 2010 року в Сеулі, було визначено п’ять напрямів економічної політики, якої зобов’язались дотримуватись усі учасники “G-20”:

– грошово-кредитна політика та політика в сфері обмінного курсу полягає в прихильності центральних банків країн до забезпечення стабільності цін з метою сприяння відновленню економіки та стійкому зростанню;

– торгова політика та політика в сфері розвитку полягає в забезпеченні вільної торгівлі та інвестицій, що займає головне місце у відновленні світової економіки;

– податково-бюджетна політика полягає в необхідності розроблення та здійснення чітких, достовірних масштабних планів бюджетної консолідації у середньостроковій перспективі розвинутими країнами, які б сприяли економічному зростанню, були диференційовані з урахуванням конкретних умов у кожній країні;

– фінансові реформи полягають у необхідності запровадження нових стандартів капіталу та ліквідності щодо банківського сектору та подальших реформ у сфері фінансового регулювання;

– структурні реформи, необхідні для підвищення та підтримання рівня світового попиту, створення нових робочих місць, забезпечення більш збалансованого глобального зростання та розвитку потенціалу економічного росту країн-учасників [4].

У підсумкових документах самітів цих країн окрема увага приділялась реформам та реформуванню фінансового сектору та фінансового регулювання (на саміті у Вашингтоні в 2010 році було прийнято План дій щодо впровадження принципів реформи фінансового регулювання), новим стандартам банківської діяльності, зокрема, розробленим Базельським комітетом з банківського нагляду («Базель III») тощо.

Не менш важливими були рішення й інших самітів “G-20”. Також серед найважливіших у пакеті нових заходів передбачене розроблення спеціального антикризового плану для кожної великої банківської установи та більш інтенсивний нагляд за їх фінансовим станом [5]. Серед основних результатів саміту “G-20” у Каннах (Франція) необхідно виділити план дій, спрямованих на зміцнення зростання світової економіки і створення робочих місць, на вирішення короткострокової уразливості і зміцнення середньострокової основи для подальшого зростання, наміри щодо посилення гнучкості валют та утримання від конкурентної девальвації валют [6].

Систематизувавши пропозиції науковців та домовленості лідерів

“G-20”, можна зазначити, що проект формування нового фінансового порядку на національному та міжнародному рівнях, який передбачає розроблення і застосування нових механізмів у державному управлінні на рівні країн, передбачає таке:

– найважливіше завдання щодо призупинення падіння цін на фондові активи та споживчого попиту, відновлення кредитування виробничих інвестицій, стимулювання економічного зростання та запобігання дефляції цін можна досягти лише через реформу регулювання фінансових ринків, що поля-

гає в систематичному вилученні фінансових інновацій, що не дають соціальної віддачі. Нові фінансові інструменти в багатьох аспектах послабили здатність фінансових організацій управляти ризиками та сприяли становленню непрозорості, погано регульованої та недостатньо капіталізованої тіньової фінансової системи, тому емісія їх має проходити процедуру ліцензування в регуляторних органах, які зобов'язані моніторити наслідки використання;

– системний збій щодо існування ілюзій на фінансових ринках стосовно можливості отримання прибутків без ризику може бути подоланий лише спільними зусиллями держав. Потрібно припинити гонитву за прибутками багатьох суб'єктів, які намагаються отримати дохід, що вимірюється двозначними (а в Україні і тризначними) цифрами в економічній системі, де приріст вимірюється кількома відсотками. Зробити це можуть регуляторні органи держав, які мають моніторити ситуацію на ринках, відстежувати цінову динаміку та вживати відповідних заходів там, де виникають великі диспропорції;

– для нівелювання негативного впливу потужних фінансових інвесторів на ринках товарних ф'ючерсів (нафта, зерно, метали тощо) регульовальні органи повинні мати доступ до інформації щодо укладених біржових угод, паралельно налагодити регулювання позабіржових ринків, передусім, щодо фіксації угод із похідними інструментами та їх гібридними і синтетичними комбінаціями у фінансових звітах та запровадити прозорі правила розрахунків (клірингу) за цими угодами за аналогією з біржовими;

– для підвищення рівня міжнародної стабільності пропонується фундаментальна перебудова валютно-фінансової системи, зокрема запровадження управління гнучкими обмінними курсами, орієнтованого на реальний обмінний курс, погодженого зі стійким станом рахунку поточних операцій. Це дозволило б звести до мінімуму спекулятивні операції, оскільки саме різниця в темпах інфляції та відсоткових ставках дає змогу їх проводити, а це, своєю чергою, зменшило б необхідність формування міжнародних резервів для захисту обмінних курсів і могло б поєднуватися із підсиленням ролі спеціальних прав позики, якщо їх розподіл буде здійснюватися з урахуванням потреб тієї чи іншої країни в міжнародній ліквідності для стабілізації її реального обмінного курсу на погодженому рівні [7].

Активною на ниві розроблення антикризового інструментарію, особливо у 2008–2009 роках, була діяльність Європейського Союзу, який на час настання світової фінансової кризи не мав

антикризової політики. Насамперед, Європейським Союзом був розроблений і затверджений у 2008 року План економічного відновлення ЄС (“European Economic Recovery Plan”), але після доопрацювання та коригування його було затверджено в новій редакції в березні 2009 року. Зазначений План являв собою скоординовану антикризову програму, яка відображала позицію ЄС щодо шляхів та інструментарію подолання світової фінансової кризи. Особливий акцент у плані робився на таких завданнях та напрямках: відновлення довіри та стійкості банківської та фінансової систем, сприяння їх стабілізації; вдосконалення системи фінансового регулювання та нагляду за фінансовими установами, зокрема створення Європейської ради з системних ризиків; підтримка реального сектору економіки та економічної активності; подолання соціальних наслідків кризи, сприяння зайнятості населення.

У Плані економічного відновлення окремо виділяються засади, за якими мають здійснюватися заходи у фінансовій сфері ЄС: відновлення ліквідності ринку та банківських установ; забезпечення сприятливих умов рефінансування національних банків; збільшення строків кредитування; надання фінансової підтримки банківським установам для сприяння зростанню споживчого попиту; координація національної політики країн-членів ЄС; посилення вимог до капіталу [8]; зміни в бухгалтерській звітності, особливо мікропідприємств, враховуючи кризовий стан економіки тощо.

Доволі активно на ниві розроблення різноманітних антикризових заходів працювали й інші міждержавні та регіональні об'єднання: СНД, об'єднання країн ЄврАзЕс, країни АСЕАН, «ALBA» (регіональної, альтернативної Америки, боліваріанської організації, до складу якої входять Венесуела, Куба, Болівія, Нікарагуа, Домініканська Республіка та Гондурас) та інші.

Висновки. Здійснений аналіз діяльності міжнародних організацій, міждержавних та регіональних об'єднань у процесі подолання наслідків світової фінансової кризи, формування та запровадження ними антикризового управління дозволяє визначити їх незаперечну ключову роль та значення у подоланні державами наслідків світової фінансової кризи. Триваюча глобалізація і далі буде лише збільшувати роль та значення таких організацій та об'єднань. Як наслідок, стає очевидно необхідність удосконалення не лише світової фінансової інфраструктури, а й систем державного управління самих країн, їх механізмів та інструментарію.

Список літератури:

1. Николаев И.А., Марченко Т.Е., Титова М.В. Аналитический доклад «Страны СНГ и мировой кризис: общие проблемы и разные подходы». М.: ФБК. 2009. 27 с. URL: <http://www.fbk.ru/upload/contents/561/anticrisis-CIS.pdf>.
2. Declaration Summit on financial markets and the World economy. URL: <http://www.g20.org/images/stories/canalfinan/docs/brazil/01summitdec.pdf>.
3. The Global Plan for Recovery and Reform. URL: <http://www.g20.org/images/stories/canalfinan/docs/uk/07finalcomu.pdf>.
4. Рамочное соглашение «Группы 20» по обеспечению уверенного, устойчивого и сбалансированного экономического роста. URL: http://news.kremlin.ru/ref_notes/772.
5. Communiqué of Finance Ministers and Central Bank Governors of the G-20. Paris, France. 14–15 October 2011. URL: http://www.g20.org/docs/communiques/G20communiqué14_15 October 2011_EN.pdf.
6. Communiqué G20 Leaders Summit. Cannes, France. 3–4 November 2011. URL: <http://www.g20.org/docs/communiques/CannesDeclaration4November2011.pdf>.
7. Сохацька О. Новий порядок на світовому фінансовому ринку: після кризові проекти та реалії. Журнал Європейської економіки. 2010. № 1. С. 93–107.
8. The Capital Requirements Directive, comprising Directive 2006 / 48 / EC and Directive 2006 / 49 / EC, Official Journal, 30 June 2009. 360 p. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006L0048:20110104:EN:PDF>.

**ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА МЕХАНИЗМЫ
АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВ**

В статье рассмотрена деятельность международных организаций, межгосударственных и региональных объединений в процессе преодоления последствий мирового финансового кризиса, формирования и внедрения ними антикризисного управления, их влияние на государственное антикризисное управление правительств государств.

Ключевые слова: финансовый кризис, антикризисное управление, государственное управление, международные организации.

**THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS ON THE MECHANISMS
OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF STATES**

The article considers the activities of international organizations, interstate and regional unions in the process of overcoming the consequences of the global financial crisis, the formation and implementation of anti-crisis management, and their impact on the state crisis management of state governments.

Key words: financial crisis, crisis management, public administration, international organizations.